

Kūno kultūros mokytojų požiūris į savo darbą kaip profesinės pozicijos prielaidą

Laima Trinkūnienė

Lietuvos sporto universitetas, Sporto edukologijos fakultetas, Sveikatos, fizinio ir socialinio ugdymo katedra, Sporto g. 6, 44221 Kaunas, laima.trinkuniene@lsu.lt

Anotacija. Straipsnyje aptariamas kūno kultūros mokytojų požiūris į savo darbą kaip profesinės pozicijos prielaidą. Nustatyta, kad tiek vyrai, tiek moterys nepasižymi aukštu emocinio tapatumo su organizacija lygmeniu. Moterims kūno kultūros mokytojos darbas kiek labiau įdomus nei vyrams ($p < 0,07$). Jaunesni kūno kultūros mokytojai labiau emociškai tapatinasi su mokykla ir kiek labiau įsitikinę, kad darbas mokykloje pagrįstas pasitikėjimu ir atsakomybe. Kūno kultūros mokytojai (vyrai ir moterys) neturi bendravimo su mokiniais problemų.

Esminiai žodžiai: kūno kultūros mokytojai, profesinė pozicija.

Įvadas

Dėl nuolat vykstančių ekonominių ir politinių pokyčių bei naujų organizacinių iššūkių šiuolaikinė darbo aplinka dažnai charakterizuojama kaip įtampą darbuotojui kelianti (Sparks et al., 2011). Kūno kultūros mokytojai būtent ir atstovauja toms profesijoms, kurių veikla susijusi su nuolatine psichine ir fizine įtampa (Yaman, 2009; Jung, 2010). Pastariesiems keliami reikalavimai (pvz.: kontroliuoti emocijas, nepriekaištingai elgtis, vadovautis mokyklos nuostatais, darbo tvarkos taisyklėmis, Lietuvos higienos normos bendraisiais sveikatos reikalavimais, saugaus darbo taisyklėmis sporto salėje). Sudėtingos darbo sąlygos (Smith, Leng, 2003), bendravimo problemos (Kougioumtzis, 2011), nepakankamas materialinis atlygis (Al-Mohannadi, Capel, 2007) turi neigiamos įtakos kūno kultūros mokytojų savijautai, todėl keičiasi jų požiūris į savo darbą.

Sudėtinga kūno kultūros pamokų edukacinė situacija, orientuota į visuomenės socialinį užsakymą, – skatinti mokinius suvokti sveikatos stiprinimo ir fizinio tobulėjimo socialinį

vertingumą ir reikšmingumą – rodo, kaip svarbu pozityviai suvokti kūno kultūros mokytojo požiūrio į savo darbą kaip profesinės pozicijos prielaidą, patvirtinančią, kaip mokytojas yra pasirengęs būti pedagogu (Bitinas, 2004; Masiliauskas, 2011). Nors ir gilinamasi į kūno kultūros mokytojų požiūrį į savo darbą ir su jais susijusius veiksnius (Koustelios, Tsigilis, 2005), tačiau tyrimų, susijusių su pedagogų požiūriu į savo darbą ir jį lemiančių veiksnių įvertinimu, Lietuvoje nėra atlikta. Labiau orientuojamasi į kūno kultūros mokytojų sampratą apie sveikatos ugdymą mokykloje ir kompetenciją (Jankauskienė, Miežienė, 2011; Juškelienė et al., 2010), profesinius sunkumus kūno kultūros mokytojo darbe (Trinkūnienė, Kardelienė, 2013) bei darbinių stresorių ir sociodemografinių kintamųjų sąsajas (Stočkus, Adaškevičienė, 2012), kūno kultūros mokytojo nuomonę apie ugdytinių asmenines savybes kaip pedagoginės sąveikos prielaidą (Kardelienė et al., 2013), mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimą kūno kultūros pamokose (Emeljanovas, Trinkūnienė, 2011), paauglių asmeninių kompetencijų (Medonis, Blauzdys, 2012) tyrimus bei mokytojų pasirengimą taikyti naujas mokinių fizinio ugdymo idėjas (Poteliūnienė, 2012).

Užsienio šalių mokslinėje literatūroje taip pat nagrinėjamos kūno kultūros mokytojų profesinės veiklos problemos. Akcentuojama, kad kūno kultūros mokytojai dirba aplinkoje, kurioje ugdomąją veiklą nuolat trikdo žemas kūno kultūros pamokų statusas (Christodoulou, 2010; Jenkinson, Benson, 2010; Hardman, 2011), nepakankamas jų skaičius ir kokybė, materialinių išteklių ir mokymo priemonių stoka bei edukacinė aplinka (Al-Mohannadi, Capel, 2007; Hardman, 2008; Yaman, 2009), kuri nei funkcionali, nei saugi, nei higieniška (Dadelo et al., 2011). Šį reiškinį lemia ne tiek edukacinės aplinkos fizinės bei pragmatinės sąlygos, kiek kūno kultūros mokytojų požiūrio į savo darbą kaip profesinės pozicijos prielaidą vyraujanti asmens veiklos motyvų sistema ir svarbiausia – žmogaus socialinės raidos charakteristika, nusakanti kaip mokytojas yra pasirengęs būti pedagogu (Bitinas, 2004; Masiliauskas, 2011).

Kadangi stokojama tyrimų apie kūno kultūros mokytojų požiūrį į savo darbą kaip profesinės pozicijos prielaidą, planuojant tyrimą ir aptariant jo rezultatus galima kelti tokį **probleminį tyrimo klausimą**: koks kūno kultūros mokytojų požiūris į savo darbą kaip profesinės pozicijos prielaida? Šiame straipsnyje profesinė pozicija traktuojama kaip asmenybės pozicijos aspektas, apibūdinantis mokytojo santykį su socialiai reikšminga veikla (Bitinas, 2004), kurioje asmuo atskleidžia pagrindines savo galias ir jas tobulina, t. y. siekia saviraiškos.

Tyrimo objektas – kūno kultūros mokytojų požiūris į savo darbą kaip profesinės pozicijos prielaida.

Tyrimo tikslas – atskleisti kūno kultūros mokytojų požiūrį į savo darbą kaip profesinės pozicijos prielaidą.

Tyrimo metodika

Tyrimo dalyviai. Nepriklausomą imtį sudarė 324 kūno kultūros mokytojai (183 vyrai ir 141 moteris, arba atitinkamai 56,5 ir 43,5 proc.), sutikę dalyvauti tyrime. Šios imties

tūris sudarė 69,13 proc. visos kūno kultūros mokytojų generalinės visumos (79,48 proc. vyrų ir 59,52 proc. moterų). Tirtų moterų ir vyrų santykis iš esmės atitiko jų pasiskirstymą populiacijoje, kurioje vyrų buvo 48,2 proc., o moterų – 51,8 proc. Socialinės demografinės tirtų mokytojų charakteristikos pateiktos 1 lentelėje.

1 lentelė. Socialinės demografinės tiriamosios imties charakteristikos

Sociodemografiniai rodikliai		Tiriamųjų skaičius	
		Skaičiais	Procentais
Lytis	Vyrai	183	56,5
	Moterys	141	43,5
Amžius 44,59 ± 0,57 metų			
Darbo stažas 20,52 ± 0,58 metų			
Pareigos	Mokytojas	40	12,3
	Vyr. mokytojas	157	48,5
	Metodininkas	123	38,0
	Ekspertas	3	0,9
Profesija pagal diplomą	Kūno kultūros mokytojas	233	71,9
	Sporto šakos treneris	25	7,7
	Kita	66	20,4
Šeiminė padėtis	Nevedęs / netekėjusi	32	9,9
	Gyvena kartu nesusituokę	11	3,4
	Vedęs / ištekėjusi	247	76,2
	Išsiskyręs (-usi)	30	9,3
	Našlys (-ė)	4	1,2

Iš 1 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad pagal aukštojoje mokykloje įgytą profesiją bei užimamas pareigas tiriamųjų imtyje dominuoja vyr. mokytojai, įgiję aukštojoje mokykloje kūno kultūros mokytojo profesiją. Dauguma jų gyvena santuokoje. Kiek mažiau tirtų mokytojų dirbo mokytojais metodininkais ir tik trys yra ekspertai. Pateikti duomenys rodo, kad pagal kai kuriuos socialinius demografinius rodiklius tiriamųjų grupė buvo homogeniška, tad lyginamoji duomenų analizė gali būti atlikta pagal tiriamųjų amžių, lytį ir pedagoginio darbo stažą. Tačiau nustačius aukštą koreliaciją tarp amžiaus ir pedagoginio darbo stažo ($r = 0,90$; $p < 0,001$), tyrimo kintamųjų analizei pasirinktas pedagoginio darbo stažas. Remdamiesi duomenų vidurkiu ir mediana, tiriamuosius suskirstėme į dvi stažo grupes: iki 20 metų ir daugiau nei 20 metų. Pedagoginio darbo stažo sklaida lyčių grupėse pavaizduota 2 lentelėje.

2 lentelė. Pedagoginio darbo stažo sklaida lyčių grupėse (proc.)

Pedagoginio darbo stažas (metai)	Lytis	
	Vyrai	Moterys
20 <	49,7	55,8
> 20	50,3	44,2

2 lentelėje pateikti vyrų ir moterų pedagoginio darbo stažo skirtumai statistiškai nėra reikšmingi.

Taikant paprastą atsitiktinės imties sudarymo būdą tyrimo dalyviai parinkti iš penkių didžiųjų Lietuvos miestų (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio), kuriuose gyvena apie 50 tūkst. gyventojų (Joniškio, Pakruojo, Marijampolės, Utenos, Anykščių, Varėnos, Zarasų, Telšių, Ukmergės), ir Panevėžio, Vilniaus, Kretingos, Jonavos, Jurbarko, Molėtų, Kauno rajonų kaimiškųjų mokyklų. Didžiuosiuose miestuose apklausti 141, mažesniuose miestuose ir rajonų centruose – 105, o kaimiškose mokyklose – 78 kūno kultūros mokytojai.

Tyrimo metodai. Tiriamųjų požiūriui į savo darbą atskleisti taikyta 14 punktų skalė, parengta pagal V. Gerikienės (2007) klausimyną. Joje visi teiginiai vertinti pagal penkių balų Likerto skalę, kurioje atsakymų variantai vertinti nuo atsakymo „visiškai sutinku“ (5 balai) iki „visiškai nesutinku“ (1 balas). Pagal suminį atsakymų į visus skalės teiginius balą sudarytos dvi tiriamųjų grupės: teigiamo požiūrio į savo darbą (balų suma lygi ar didesnė už medianą) ir neigiamo požiūrio (balų suma mažesnė už medianą).

Tyrimo procedūros. Tyrimas atliktas 2012 m. vasario–lapkričio mėnesiais. Visi tyrimo dalyviai buvo informuoti apie atliekamą tyrimą ir supažindinti su klausimyno pildymo instrukcija. Vykdam apklausą vadovautasi etiniais ir teisiniais tyrimo principais. Kūno kultūros mokytojai apklausti tam skyrus atitinkamą laiką Lietuvos pedagogų švietimo centruose vestų seminarų kūno kultūros mokytojams metu. Klausimynus užpildžius iš karto juos buvo galima surinkti. Tokia tyrimo procedūra garantavo aukštą klausimynų grįžtamumo procentą. Instruktažo metu mokytojams buvo paaiškintas atliekamo tyrimo tikslas ir tai, kaip bus užtikrintas jų anonimiškumas. Visiems tyrime dalyvavusiems mokytojams pabrėžta, kad dalyvavimas tyrime yra savanoriškas ir kad kiekvienas gali pasitraukti iš tyrimo, nebaigęs pildyti klausimyno.

Statistinė analizė. Tyrimo duomenims apskaičiuoti taikyta *SPSS for Windows 14 programa*. Aprašomosios ir inferencinės statistikos metodais buvo suskaičiuotos įvairių rodiklių skaitinės charakteristikos (duomenų pasiskirstymo dažnis procentais, vidurkiai, standartinės paklaidos) bei statistinio reikšmingumo kriterijai. Skalės teiginių vidinis suderinamumas buvo patikrintas apskaičiuojant *Cronbach alpha* koeficientą, kuris požiūrio į savo darbą skalėje buvo 0,78. Rezultatai laikyti statistiškai reikšmingais, jei paklaidos tikimybės reikšmė buvo $p \leq 0,05$, esant 95 proc. patikimumui.

Tyrimo rezultatai

Šioje klausimyno skalėje tyrimo dalyviams buvo pateikta 14 teiginių. Atsakymai į juos, kurie pateikti 3 lentelėje, grupuoti taip: variantai „visiškai sutinku“ ir „sutinku“ sujungti į vieną – „sutinku su teiginiu“.

3 lentelė. Požiūrio į savo darbą kintamųjų sklaida lyties aspektu (proc.)

Teiginiai	Sutinka su teiginiu	
	Vyrai	Moterys
<i>Džiaugiuosi, kad esu kūno kultūros mokytojas</i>	46,8	51,3
<i>Didžiuojuosi mokykla, kurioje dirbu</i>	33,3	41,9
<i>Galvoju keisti darbo vietą nekeičiant profesijos</i>	2,5	4,4
<i>Galvoju keisti profesiją</i>	0,6	0,8
<i>Galvoju išvykti dirbti į užsienį</i>	1,2	1,6
<i>Jei vėl rinkčiausi profesiją, tai ir vėl pasirinkčiau tą pačią specialybę</i>	41,9	43,3
<i>Rekomenduočiau rinktis kūno kultūros mokytojo specialybę savo vaikui</i>	9,0	24,7*
<i>Profesinei veiklai skiriu daugiausia dėmesio</i>	19,2	21,3
<i>Mano darbas yra įdomus</i>	23,9	33,6
<i>Mano darbas yra prasmingas</i>	24,0	30,6
<i>Mokykloje manęs nepastebi</i>	2,0	4,6
<i>Sunku bendrauti su mokiniais</i>	3,8	5,7
<i>Lengva suburti mokyklos sportinę komandą</i>	26,4	21,2
<i>Mūsų mokykloje darbas pagrįstas pasitikėjimu ir atsakomybe</i>	24,3	26,2

* $p < 0,01$, palyginti vyrų ir moterų duomenis

Iš 3 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad tiek vyrai, tiek moterys nepasižymi aukštu emocinio tapatumo su organizacija lygmeniu, nes mažesnė jų dalis džiaugiasi dirbdami kūno kultūros mokytoju. Dar mažiau jų didžiuojasi mokykla, kurioje dirba, o jeigu reiktų rinktis iš naujo, tai tą pačią specialybę pasirinktų mažesnė dalis tyrimo dalyvių. Tai gali rodyti nepakankamai aukštą kūno kultūros mokytojo prestižą visuomenėje ir galbūt menkesnį jo statusą tarp kitų dalykų mokytojų. Neaukštas ir profesinis susitapatinimo su mokykla lygmuo, kurį rodo, kad darbas tyrimo dalyviams nėra įdomus, prasmingas, todėl tik nedidelė dalis tirtų kūno kultūros mokytojų vyrų rekomenduotų šią specialybę savo vaikui. Šiuo požiūriu optimistiškiau nusiteikusios moterys, kurioms kūno kultūros mokytojos darbas kiek labiau įdomus nei vyrams ($p < 0,07$). Įdomu pastebėti, kad daugumai tirtų kūno kultūros mokytojų jų darbas jiems nėra įdomus ir prasmingas ir jam jie skiria palyginti nedaug dėmesio, tačiau keisti profesiją ir išvykti dirbti į užsienį jie neketina.

Nerasta reikšmingų požiūrio į savo darbą ir pedagoginio stažo grupių skirtumų (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Požiūrio į savo darbą kintamųjų sklaida pagal pedagoginį stažą (proc.)

Teiginiai	Sutinka su teiginiu	
	20 ir < metų	> 20 metų
<i>Džiaugiuosi, kad esu kūno kultūros mokytojas</i>	52,2	44,7
<i>Didžiuojuosi mokykla, kurioje dirbu</i>	41,3	31,5
<i>Galvoju keisti darbo vietą nekeičiant profesijos</i>	2,9	3,7
<i>Galvoju keisti profesiją</i>	0,7	0,7
<i>Galvoju išvykti dirbti į užsienį</i>	2,0	0,7
<i>Jei vėl rinkčiausi profesiją, tai ir vėl pasirinkčiau tą pačią specialybę</i>	42,0	42,7
<i>Rekomenduočiau rinktis kūno kultūros mokytojo specialybę savo vaikui</i>	13,0	16,9
<i>Profesinei veiklai skiriu daugiausia dėmesio</i>	19,8	20,2
<i>Mano darbas yra įdomus</i>	27,6	27,6
<i>Mano darbas yra prasmingas</i>	29,2	24,4
<i>Mokykloje manęs nepastebi</i>	1,5	5,0
<i>Sunku bendrauti su mokiniais</i>	5,5	3,8
<i>Lengva suburti mokyklos sportinę komandą</i>	27,8	21,1
<i>Mūsų mokykloje darbas pagrįstas pasitikėjimu ir atsakomybe</i>	28,2	21,1

Nors 4 lentelėje pateikti duomenys ir nerodo reikšmingų požiūrio į savo darbą skirtumų nevienodą pedagoginį stažą turinčiųjų grupėse, tačiau ryškėja kai kurios tendencijos, rodančios, kad labiau emociškai tapatinasi su mokykla jaunesni kūno kultūros mokytojai, nors dalykiniu požiūriu jų tapatumas su mokykla yra toks pat kuklus kaip ir vyresniųjų kolegų. Tai gali būti susiję su tinkamų darbui sąlygų nebuvimu. Taip pat jaunesni pedagogai kiek labiau optimistiškesni savo požiūriu į sporto komandų subūrimą bei kiek labiau įsitikinę, kad darbas mokykloje pagrįstas pasitikėjimu ir atsakomybe.

Labiau reikšmingai skiriasi stažo grupių duomenys pagal tiriamųjų lytį (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Požiūrio į savo darbą kintamųjų sklaida pedagoginio stažo grupėse pagal lytį (proc.)

Teiginiai	Pedagoginio darbo stažas			
	20 ir < metų		> 20 metų	
	Vyrai	Moterys	Vyrai	Moterys
<i>Džiaugiuosi, kad esu kūno kultūros mokytojas</i>	47,1	57,4	47,1	40,4*
<i>Didžiuojuosi mokykla, kurioje dirbu</i>	33,3	51,7°	33,3	28,6**
<i>Galvoju keisti darbo vietą nekeičiant profesijos</i>	1,0	5,4	3,8	3,6
<i>Galvoju keisti profesiją</i>	1,3	0,0	0,0	1,8
<i>Galvoju išvykti dirbti į užsienį</i>	2,5	1,5	0,0	1,8
<i>Jei vėl rinkčiausi profesiją, tai ir vėl pasirinkčiau kūno kultūros mokytojo specialybę</i>	39,3	44,6	44,4	40,0
<i>Rekomenduočiau rinktis kūno kultūros mokytojo specialybę savo vaikui</i>	3,8	25,6°	15,2^	19,4
<i>Profesinei veiklai skiriu daugiausia dėmesio</i>	12,9	27,1°	25,0	13,0
<i>Mano darbas yra įdomus</i>	22,8	33,3	25,3	31,3
<i>Mano darbas yra prasmingas</i>	24,1	35,4	24,3	24,6
<i>Mokykloje manęs nepastebi</i>	1,3	1,7	2,7	8,5
<i>Sunku bendrauti su mokiniais</i>	5,2	5,9	2,5	5,8
<i>Lengva suburti mokyklos sportinę komandą</i>	25,7	30,4	27,5	10,0**
<i>Mūsų mokykloje darbas pagrįstas pasitikėjimu ir atsakomybe</i>	26,4	30,5	22,4	19,0*

* p < 0,05 palyginti moterų duomenis pagal stažo grupes

** p < 0,01 palyginti moterų duomenis pagal stažo grupes

^ p < 0,05 palyginti vyrų duomenis pagal stažo grupes

° p < 0,05 palyginti vyrų ir moterų duomenis pagal stažo grupes

° p < 0,01 palyginti vyrų ir moterų duomenis pagal stažo grupes

Iš 5 lentelėje pateiktų duomenų matyti keletas reikšmingų skirtumų palyginus vyrų ir moterų požiūrį į savo darbą atskirose pedagoginio darbo stažo grupėse. 5 lentelės duomenimis, vyresnio amžiaus kūno kultūros mokytojos rečiau emociškai tapatinasi su mokykla, kurioje jos dirba, o vyresnio amžiaus vyrai dažniau rekomenduotų kūno kultūros mokytojo specialybę savo vaikui. Palyginus vyrų ir moterų atsakymus pagal stažo grupes, nesunku pastebėti, kad moterys, kurių pedagoginio darbo stažas yra mažiau kaip 20 metų, labiau nei tokį pat stažą turintys jų kolegos vyrai, didžiuojasi mokykla, kurioje dirba, daugiau dėmesio skiria profesinei veiklai ir kur kas dažniau rekomenduotų šią specialybę savo vaikui. Įdomu pastebėti, kad visais atvejais kūno kultūros mokytojai (vyrų ir moterų) neturi bendravimo problemų su mokiniais.

Rezultatų aptarimas

Vienas iš darbo aplinkos veiksnių, galinčių turėti įtakos kūno kultūros mokytojo požiūriui į savo darbą kaip profesinės pozicijos prielaidą, – pasitenkinimas darbu. Šis veiksnys labai svarbus tuo, kad yra glaudžiai susijęs su kūno kultūros mokytojo motyvacija, taigi ir mokyklos, kurioje jis dirba, produktyvumu. Pasitenkinimą darbu galima suprasti ir kaip įvertinimą, ar kūno kultūros mokytojui patinka ar nepatinka jo dirbamas darbas. Dažniausiai vertinami pasitenkinimo aspektai: atlyginimas, karjeros galimybės, socialinės garantijos, santykiai su vadovybe, bendradarbiais, darbo sąlygos, komunikacija, saugumas.

Apibendrinus atlikto tyrimo duomenis ir išanalizavus gautus rezultatus galima teigti, kad tiek vyrai, tiek moterys nepasižymi aukštu emocinio tapatumo su organizacija lygmeniu, nes mažesnė jų dalis džiaugiasi dirbdami kūno kultūros mokytoju ir dar mažiau jų didžiuojasi savo mokykla, kurioje dirba. Šis teiginys gali rodyti nepakankamai aukštą kūno kultūros mokytojo prestižą visuomenėje ir galbūt menkesnį jo statusą tarp kitų dalykų mokytojų. Tą patvirtina A. Stoškaus ir E. Adaškevičienės (2012) atliktas tyrimas, kuriame nustatyta, kad pedagogės moterys jaučia įtampą darbe dėl neigiamo kitų mokytojų požiūrio į kūno kultūrą.

Analizuojant įvairių specialybių mokytojų statusų hierarchijos mokslinių tyrimų rezultatus nustatyta, kad neegzaminuojamų (*Geriausi mokiniai renka savo geriausius mokytojus*, 2003, cit. iš Kardelienė et al., 2009) ir neakademinių mokomųjų dalykų specialistai – dorinio ugdymo, menų ir kūno kultūros mokytojai (*Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo tobulinimo dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo procese rekomendacijos*, 2010) – edukacinėje hierarchijoje pasižymi žemu statusu, nes jie yra periferiniai mokyklos pagrindinės instrumentinės funkcijos požiūriu. Pavyzdžiui, K. Hardmano (2011) tyrimas rodo, kad nors kūno kultūros mokomasis dalykas formaliai yra daugelio šalių ugdymo programų dalis (83 proc.), tačiau jį dažniau nei kitus dalykus siekiama išbraukti iš bendrojo ugdymo programų, teikiant prioritetą egzaminuojamiems mokomiesiems dalykams. Taigi žemas kūno kultūros pamokos statusas (Christodoulou, 2010) – apskritai būdingas reiškinys, nes materialiniai išteklių skiriami kitiems reikalams, o turimi ištekliai (Johansson, Heikinaro-Johansson, 2004; Hardman, 2011; Trinkūnienė, Kardelienė, 2013) neatitinka kūno kultūros ugdymo programos, trūksta finansinės paramos minėto mokomojo dalyko tikslams įgyvendinti, juntamas tinkamos kvalifikacijos personalo poreikis (Kougioumtzis, 2011). Todėl būtinas atsakingas pačių kūno kultūros mokytojų požiūris į savo darbą.

Atliktas kūno kultūros mokytojų požiūrio į savo darbą nevienodo pedagoginio stažo grupėse tyrimas parodė, kad labiau emociškai tapatinasi su mokykla ir kiek labiau optimistiškesnį požiūrį į sporto komandų subūrimą bei didesnį įsitikinimą, kad darbas mokykloje pagrįstas pasitikėjimu ir atsakomybe, išreiškė jaunesni, t. y. mažiau kaip 20 metų mokykloje dirbantys, nei vyresni jų kolegos, kūno kultūros mokytojai.

Bendro pasitenkinimo priklausomumą nuo darbo stažo taip pat savo tyrime nurodo S. Alves (2005). Ji pažymi, kad nauji darbuotojai paprastai būna labiau patenkinti darbu todėl, kad ankstyvuoju periodu darbuotojas yra labiau skatinamas, jis įgyja naujų įgūdžių, atsiranda naujų galimybių. Be to, darbas gali pasirodyti patrauklus dėl to, kad jis yra naujas. Po kelerių darbo metų pasitenkinimas dažnai sumažėja, o to priežastimi būna atsiradęs jausmas, kad darbuotojas nedaro pažangos taip greitai, kaip jis norėtų (Alves, 2005, cit. iš Stankevičiūtė et al., 2011).

Tačiau K. Green (2002) atskleidė prieštarigus duomenis dėl jaunesnių kūno kultūros mokytojų požiūrio į savo darbą, teigdama, kad nedidelę pedagoginio darbo patirtį turintys kūno kultūros mokytojai, taigi ir jaunesni už kitus mokyklos darbuotojus, dažnai nejaučia pasitikėjimo savo profesiniais gebėjimais, nes kalba: „Nedrįstu siūlyti...“, „Aš dar mokausi...“ (cit. iš Kardelienė et al., 2009, 209).

A. Brouwers su kolegomis (2011), atlikdami tyrimą, kurio tikslas buvo išsiaiškinti ryšius tarp Olandijos kūno kultūros mokytojų išsekimo ir darbo reikalavimų, kontrolės, socialinės paramos ir savaveiksmiškumo, nustatė, kad išsekimas dažniau vargina vyresnio amžiaus, t. y. didesnę darbo stažą turinčius kūno kultūros mokytojus. N. Tsigilis ir kt. (2011) taip pat aprašo ryšį tarp išsekimo ir pasitenkinimo darbu Graikijoje kaip vieną iš edukacinės darbo aplinkos veiksnių, kurie gali turėti įtakos kūno kultūros mokytojų emociniam tapatumui su mokykla. Autoriai teigia, kad jaučiamas didelis nepasitenkinimas darbo užmokesčiu bei edukacine sistema ir pasitenkinimas darbu pirmiausia priklauso nuo „paties darbo“, „priežiūros, vadovavimo“ ir „darbo sąlygų“, o išsekimas priklauso nuo „asmeninio darbo atlikimo“ ir „emocinio išvargimo“ (Tsigilis et al., 2011).

Atliktas tyrimas atskleidė, kad moterys labiau nei jų kolegos vyrai didžiuojasi mokykla, kurioje dirba, daugiau dėmesio skiria profesinei veiklai ir kur kas dažniau rekomenduotų šią specialybę savo vaikui. Todėl galima manyti, kad kūno kultūros mokytojos emociškai labiau nei vyrai tapatinasi su mokykla. N. Fejgin ir kt. (2005) tyrė Izraelio kūno kultūros mokytojus ir taip pat nustatė, kad vyriškos lyties mokytojai dažniau patirdavo nepasitenkinimą darbu, jausdami profesinę tuštybę ir depersonalizaciją.

Suomijoje N. Johansson ir P. Heikinaro-Johansson (2004) atlikti kūno kultūros mokytojų vyrų ir moterų pasitenkinimo ir nepasitenkinimo darbu specifinių faktorių tyrimai. Buvo nustatyti penki pasitenkinimo darbu šaltiniai: bendravimas su mokiniais, daugiaaspektis darbas, profesinė sėkmė, profesinis savarankiškumas ir bendravimas su kolegomis. Nepasitenkinimo šaltiniai: prasta materialinė bazė, darbo laiko trūkumas, mokinių netinkamas elgesys, didelės klasės ir resursų trūkumas.

Čia dera pateikti kai kurias išvalgas apie vyrų ir moterų skirtumus pagal tam tikras pasitenkinimo darbu sritis. Nustatyta, kad vyrai jaučia didesnę pasitenkinimą užmokesčiu ir kintančiais paskatinimais negu moterys (Adomynienė, 2011; Stočkus, Adaškevičienė, 2012). Antai tiriant specialiųjų poreikių turinčių vaikų auklėjimo ir globos namų pedagogų identifikavimosi su institucija raišką (Kardelis, Kardelienė, 2008), pastebėta, kad pusei tirtų pedagogų nėra būdingas stiprus emocinis identifikavimasis su institucija,

kurioje jie pasigenda ne tik labiau atviro, paremto abipusiu pasitikėjimu, bendravimo su kolegomis, bet ir nesijaučia saugūs bei dažnai jaučia nerimą be rimtos priežasties. Be to, taip pat nustatyta, kad vyrams labiau nei moterims būdinga silpnesnė emocinė identifikacija su institucija.

Verta atkreipti dėmesį į tai, kad vyrai dažniau nei moterys nuolatinę įtampą patiria ne tik dėl asmeninių problemų (gyvenimo sąlygų, bendravimo su draugais, lytinio gyvenimo), bet ir dėl su darbu susijusių veiksnių. Jie taip pat dažniau išgyvena stiprų distresą. Tai, išskyrus asmeninio charakterio problemas, gali būti siejama su to paties pobūdžio darbą dirbančių vyrų ir moterų veiksnių intensyvumo vertinimo skirtumais, nes veiksnių intensyvumas konkrečioje darbo vietoje, padalinyje ar profesinėje grupėje gali skirtis iš esmės. Todėl ir literatūros šaltiniuose vyrų ir moterų stresą sukeliančių veiksnių duomenys prieštaringi (Pajarskienė et al., 2006). Minėta autorė ir jos kolegės nurodo, kad yra duomenų, jog vyrų ir moterų stresą gali sukelti skirtingi psichosocialiniai veiksniai, kad tos pačios profesijos ir tokias pat pareigas užimantys vyrai ir moterys stresą darbe sukeliančius veiksnius vertina vienodai ir kad patiriamas stresas darbe labiausiai priklauso ne nuo lyties, o nuo darbo krūvio ir atliekamo darbo.

Tyrimas atskleidė, kad kūno kultūros mokytojai (vyrai ir moterys) neturi bendravimo problemų su mokiniais. Dera pacituoti S. Poteliūnienės ir kt. (2012) atliktą tyrimą apie Lietuvos kūno kultūros mokytojų pasirengimą taikyti naujas mokinių fizinio ugdymo idėjas, kurio rezultatai sutampa su šio tyrimo rezultatais. Pažymima, kad Lietuvos kūno kultūros mokytojai pakankamai gerai vertina savo profesinius gebėjimus, o geriausiai – bendravimo su mokiniais ir kolegomis gebėjimus. Bendravimo su mokiniais gebėjimus kaip „tikrai tinkamus“ įsivertino 54,3 proc. („gana pakankami“ – 41,2 proc.) tirtų mokytojų. Panašiai jie vertina ir bendravimo su kolegomis gebėjimus, nežymiai prasčiau – bendravimo su mokinių tėvais gebėjimus („tikrai tinkami“ – 22,7 proc., „gana pakankami“ – 56,0 proc.). Autoriai pažymi, kad moterys geriau nei vyrai vertina savo gebėjimą bendrauti ir bendradarbiauti su mokinių tėvais, o vyrai geriau nei moterys – gebėjimą organizuoti mokinių sportinę veiklą ne mokykloje (Poteliūnienė et al., 2012).

Akcentuotina, kad ir Lietuvos *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose* (2008, 8) nurodoma, kad orientuojantis į tokį ugdymo procesą, kurio metu mokinys įsitraukia į aktyvų ir sąmoningą mokymąsi, mokytojas skatina mokinius savarankiškai mąstyti, aktyviai bendradarbiauti tarpusavyje ir su mokytoju.

Išvados

1. Tiek vyrai, tiek moterys nepasižymi aukštu emocinio (didžiuojasi institucija, kurioje dirba, džiaugiasi dirbdami šiose pareigose) tapatumo su organizacija lygmeniu. Moterims kūno kultūros mokytojos darbas kiek labiau įdomus nei vyrams ($p < 0,07$). Ir vieni, ir kiti neketina keisti profesijos ir išvykti dirbti į užsienį.

2. Labiau emociškai tapatinasi su mokykla jaunesni kūno kultūros mokytojai, taip pat jaunesnių pedagogų požiūris į sporto komandų subūrimą optimistiškesnis, jie kiek labiau nei vyresni jų kolegos įsitikinę, kad darbas mokykloje pagrįstas pasitikėjimu ir atsakomybe.

3. Moterys, kurių pedagoginio darbo stažas yra mažiau kaip 20 metų, labiau nei tokį pat stažą turintys jų kolegos vyrai, didžiuojasi mokykla, kurioje dirba, daugiau dėmesio skiria profesinei veiklai ir kur kas dažniau rekomenduoję šią specialybę savo vaikui. Kūno kultūros mokytojai (vyrai ir moterys) neturi bendravimo problemų su mokiniais.

Literatūra

- Adomynienė, E., Gustainienė, L. (2011). Darbo ir šeimos sąveikos ryšys su pasitenkinimu darbu. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, 60, 13–28.
- Al-Mohannadi, A., Capel, S. (2007). Stress in physical education teachers in Qatar. *Social Psychology of Education*, 10 (1), 55–75.
- Alves, S. (2005). A study of occupational stress, scope of practice, and collaboration in nurse anesthetists practicing in anesthesia care team settings. *AANA Journal*, 73 (6), 443–452.
- Bitinas, B. (2004). *Hodegetika. Auklėjimo teorija ir technologija*. Vilnius: Kronika.
- Brouwers, A., Tomic, W., Boluijt, H. (2011). Job demands, job control, social support and self-efficacy beliefs as determinants of burnout among physical education teachers. *Europ's Journal of Psychology*, 1, 17–39.
- Christodoulou, D. (2010). The status of physical education in Cypriot schools. *Physical Culture and Sport. Studies and Research*, 50 (1), 110–117.
- Dadelo, S., Tamošauskas, P., Kazlauskienė, V., Podlužnas, V., Tarulis, A. (2011). Vilniaus Gedimino technikos universiteto studentų požiūrio į kūno kultūros pamokas mokykloje tyrimas. *Sporto mokslas*, 1 (63), 44–56.
- Emeljanovas, A., Trinkūnienė, L. (2011). Mokinių požiūris į pažangos ir pasiekimų vertinimą kūno kultūros pamokose. *Filosofija. Sociologija*, 22 (4), 466–475.
- Fejgin, N., Talmor, R., Erlich, I. (2005). Inclusion and burnout in physical education. *European Physical Education Review*, 11 (1), 29–50.
- Geriausi mokiniai renka savo geriausius mokytojus. Specialus informacinis leidinys*. (2003).
- Green, K. (2002). Physical Education in their Figurations: A Sociological Analysis of Everyday “Philosophies”. *Sport, Education and Society*, 7 (1), 65–83.
- Hardman, K. (2011). Global issues in the situation of physical education in schools. In K. Hardman, K. Green (Eds.). *Contemporary issues in PE: International Perspectives* (11–29). Maidenhead, Berkshire, England Meyer & Meyer Sport (UK) Ltd.
- Hardman, K. (2008). The situation of physical education in school: a European perspective. *Human movement*, 9 (1), 5–18.

- Yaman, C. (2009). Job satisfaction levels of formative physical education teachers. *International Journal of Human Sciences*, 6 (1), 683–711.
- Jankauskienė, R., Miežienė, B. (2011). Physical education teachers' perceptions of school health education and social support for it: results of the pilot study. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*, 1 (80), 29–35.
- Jenkinson, K. A., Benson, A. C. (2010). Barriers to Providing Physical Education and Physical Activity in Victorian State Secondary Schools. *Australian Journal of Teacher Education*, 35 (8), 1–17.
- Johansson, N., Heikinaro-Johansson, P. (2004). *Job satisfaction among physical education teachers in Finland*. Athens 2004: Pre-olympic Congress. Thessaloniki, Greece. Prieiga per internetą: <http://cev.org.br/biblioteca/job-satisfaction-among-physical-education-teachers-in-finland>.
- Jung, J. (2010). *Critical Incidents in Experienced Physical Education Teachers' Lives*. AAHPERD National Convention and Exposition. Prieiga per internetą: http://aahperd.confex.com/aahperd/2010/finalprogram/paper_14952.htm.
- Juškelienė, V., Poteliūnienė, S., Gudžinskienė, V., Blauzdys, V. (2010). Lietuvos kūno kultūros mokytojų sveikatos ugdymo kompetencija stiprinti ugdytinių sveikatą. *Sporto mokslas*, 4 (62), 53–59.
- Kardelienė, L., Kardelis, K., Karanauskienė, D., Šukys, S. (2009). *Būsimųjų kūno kultūros ir sporto specialistų identifikacijos: akademinė, sportinė ir profesinė*. Kaunas: LKKA.
- Kardelienė, L., Trinkūnienė, L., Kardelis, K., Masiliauskas, D. (2013). Kūno kultūros mokytojo nuomonė apie ugdytinių asmenines savybes kaip pedagoginės sąveikos prielaidą. *Pedagogika*, 109, 134–140.
- Kardelis, K., Kardelienė, L. (2008). Specialiųjų vaikų auklėjimo ir globos namų pedagogų identifikavimosi su institucija raiška. *Specialusis ugdymas*, 1, 72–81.
- Kougioumtzis, K., Patriksson, G., Strahlman, O. (2011). Physical education teachers' professionalization: A review of occupational power and professional control. *European Physical Education Review*, 17 (1), 111–129.
- Koustelios, A., Tsigilis, N. (2005). The relationship between burnout and job satisfaction among physical education teachers: a multivariate approach. *European Physical Education Review*, 11 (2), 189–203.
- Masiliauskas, D. (2011). *Kūno kultūros mokytojo profesinės ir mokinių dalykinės pozicijos sąsaja pamokoje: daktaro disertacija*. Šiauliai.
- Medonis, A., Blauzdys, V. (2012). Paauglių asmeninių kompetencijų ugdymosi aktualinimas prasminga fizine veikla. *Pedagogika*, 105, 78–85.
- Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo tobulinimo dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo procese rekomendacijos*. (2010). Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
- Pajarskienė, B., Stanislavovienė, J., Jankauskas, R. (2006). Protinį ir fizinį darbą dirbančių Vilniaus gyventojų intensyvūs psichosocialiniai darbo veiksniai. *Visuomenės sveikata*, 4 (35), 23–28.
- Poteliūnienė, S., Blauzdys, V., Juškelienė, V. (2012). Lietuvos kūno kultūros mokytojų pasirengimas taikyti naujas mokinių fizinio ugdymo idėjas. *Pedagogika*, 105, 94–101.

- Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos. Kūno kultūra.* (2008). Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
- Smith, D., Leng, G. W. (2003). Prevalence and sources of burnout in Singapore secondary school physical education teachers. *Journal of Teaching in Physical Education*, 22 (2), 203–218.
- Sparks, K., Cooper, C., Fried, Y., Shirom, A. (2011). The effects of hours of work on health: A meta-analytic review. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 70 (4), 391–408.
- Stankevičiūtė, V., Machtejevienė, E., Skorobogatova, N., Kliučinskas, M. (2011). Akušerių pasitenkinimo darbu poreikiai. *Sveikatos mokslai*, 21 (5), 171–175.
- Stočkus, A., Adaškevičienė, E. (2012). Kūno kultūros mokytojų darbinių stresorių ir sociodemografinių kintamųjų sąsajos. *Sporto mokslas*, 2 (68), 13–18.
- Trinkūnienė, L., Kardelienė, L. (2013). Occupational difficulties at work of physical education teachers. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*, 1 (88), 88–95.
- Tsigilis, N., Zournatzi, E., Koustelios, A. (2011). Burnout among physical education teachers in primary and secondary schools. *International Journal of Humanities and Social Science*, 1 (7), 53–58.

Attitudes of Physical Education Teachers Towards Their Work as a Precondition of Their Professional Position

Laima Trinkūnienė

Lithuanian Sports University, Faculty of Sports Education, Department of Health, Physical and Social Education, Sporto St. 6, LT-44221 Kaunas, Lithuania, laima.trinkuniene@lsu.lt

---

Summary

The aim of the present research was to reveal the attitudes of physical education teachers towards their work as a precondition of their professional position.

Independent sample consisted of 324 Lithuanian physical education teachers (183 men and 141 women, or 56.6 per cent and 43.5 percent). Teachers' attitudes towards their work were revealed using a 14-point scale developed on the basis of V. Gerikienė (2007) questionnaire.

It was established that both male and female teachers did not demonstrate high levels of affective identity (organizational pride where they work, happiness to take a certain position) with their organization. The work of physical education teacher was slightly more interesting to women ($p < 0.07$). Both men and women did not intend to change profession and go to work abroad. Younger physical education teachers more emotionally identified with their schools and they more supported the idea that work at school should be based on trust and responsibility. Women with a teaching experience of less than 20 years, more than their male colleagues with

the same experience, were proud of their schools and paid more attention to their professional development, besides they would much more recommend this profession for their children. Physical education teachers (men and women) had no communication problems with their pupils.

Keywords: *physical education teachers, professional position.*

Īteikta / Received 2015-01-05
Priimta / Accepted 2015-02-02